
ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ԿԱՄԵՆԻՑԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ (XVI դ.)*

ԳՈՒՐԳԵՆ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Բանալի բառեր՝ Կամենից, հայկական գաղութ, հայկական դատարանի արձանագրություններ, անձնանուն, հին շրջան, միջին շրջան, բնիկ հայկական անձնանուններ, փոխառություններ, հնչյունափոխություն, լեհերեն, լեհահայեր, արական անուն, իգական անուն:

Հայ իրականության մեջ դատական գործընթացներ կատարվել են դեռևս հին Հայաստանում: Միջնադարում՝ սկսած XIII դարից, դատական գործընթացներում առաջնորդվում էին Մխիթար Գոշի հայտնի “Դատաստանագիրքով”: Հայ տարագիրները դատաիրավական մշակույթը շարունակել են պահպանել նաև հայրենիքից դուրս: Կիլիկիայի հայկական թագավորությունում, օրինակ, գործում էր Սմբատ Մպարապետի կազմած “Դատաստանագիրքը”: Անկախ դատական համակարգ ունեին նաև լեհահայ ու ռումինահայ որոշ համայնքներ՝ Իլովում (ներկայում՝ Լվով), Կամենիցում (ներկայում՝ Կամենեց-Պոդոլսկ), Յաշում կամ Յասում (ներկայում՝ Յասսի) և այլուր¹: Սակայն, որպես դատական գործընթացներն արտացոլող վավերաթղթեր, մեր օրեր է հասել միայն Կամենիցի հայ համայնքի ինքնավար դատարանի արձանագրությունների անհամեմատ փոքր մասը՝ ժամանակին հրաշքով փրկվելով բնական և մարդածին աղետներից [հրկիզում (1602 թ.), ուրակոծություն ու “գերեվարում” (1940-ականներ) և այլն]: Կամենիցահայերի կողմից շուրջ երկուսուկես դար կազմված դատական արձանագրություններից առայսօր հայտնի է 27 ձեռագիր մատյան: Դրանցից մեկի նյութերը (369 հայերեն ձեռագիր արձանագրություն

---

* Ներկայացվել է 07. IV. 2020 թ., գրախոսվել է 10. IV. 2020 թ., ընդունվել է տպագրության 28. IV. 2020 թ.:

¹ Այս կապակցությամբ Վ. Գրիգորյանը գրում է. “Հայտնի է, որ լեհահայոց իրավունքի հիմքում ընկած է Մխիթար Գոշի “Դատաստանագիրքը”, որը լատիներեն թարգմանությամբ ներկայացվել է լեհաց Միգիզմունդ I թագավորին և մի շարք փոփոխություններով ու լրացումներով հաստատվել նրա կողմից 1519 թ.” [տե՛ս Կամենեց-Պոդոլսկ քաղաքի հայկական դատարանի արձանագրությունները (XVI դ.), աշխատասիրությամբ Վ. Ռ. Գրիգորյանի (այսուհետ՝ Արձանագրություններ), Երևան, 1963, էջ 54]:

գրի առնված 1559–1575 թթ.)², որոնք լույս են տեսել Վ. Գրիգորյանի աշխատության մեջ, հետաքրքրական են ոչ միայն սոցիալ-տնտեսական, դատաիրավական և այլ առումներով, այլև լեզվաբանական տեսանկյունից. լեզվական նյութն անգնահատելի է մասնավորապես այն տեսանկյունից, որ շարադրանքում հաճախ տեղ են գտել ուղղակիորեն կամ կիսաուղղակիորեն մեջբերված խոսքեր, որոնցում դատական քարտուղարի գրաբարի իմացությունը տեղի է տալիս դատական գործընթացի մասնակիցների անխառն հայերենին, որով, նայած խոսքային իրավիճակին, նրանք հանդես են գալիս զանազան հայտարարություններով ու երկխոսություններով:

Հատկանունների, մասնավորապես՝ անձնանունների ուսումնասիրությունը հայագիտության այն բնագավառներից է, որտեղ, սկսած դեռևս անցյալ դարակեսից, արձանագրվել են որոշակի հաջողություններ ոչ միայն մենագրությունների (որոնց թվում՝ հայկական անձնանունների ու ազգանունների բառարաններ), այլև տասնյակ հոդվածների ու վերջիններիս դրույթների հրատարակմամբ, ինչպես նաև բուհական համակարգում ուսումնական դասընթացների ներդրմամբ³:

Հոդվածում ուսումնասիրվում են Կամենից քաղաքի հայկական դատարանի արձանագրությունների անձնանունները, որոնք հիմք են ծառայում մոտավոր պատկերացում կազմելու Հայաստանից տարբեր ժամանակահատվածներում և տարբեր ճանապարհներով Լեհաստան (1569–1795 թթ.՝ Ռեչ Պոսպոլիտա) գաղթած հայ տարագիրների կողմից օտար միջավայրում գործածված անձնանունների մասին: Քննության նյութ են դառնում նաև կամենիցահայության անձնանունների տարածվածության, կապակցելիական հնարավորությունների, գործածության հաճախականության, ծագումնաբանության և հարակից

² 1–6 թվակիր արձանագրությունների բնագրերը չեն պահպանվել: Հեղինակը դրանք քաղել է “Հանդես ամսօրյա” ամսագրից (Վ. Գրիգորյան. Արձանագրություններ, էջ 86–87):

³ Հ. Ա ճ ա ո յ ա ն. Հայոց անձնանունների բառարան, հ. Ա–Ե, Երևան, 1942–1962 (այսուհետ՝ ՀԱԲ, Ա–Ե), Հ. Բ ա ր ս ե ղ յ ա ն. Հատուկ անուն, Երևան, 1964: Г. Н а л б а н д я н. Армянские личные имена иранского происхождения (культурно-историческое, этимологическое исследование), автореферат докт. диссерт. филол. наук. Тбилиси, 1971; Գ. Ջ ա հ ո լ կ յ ա ն. Մովսես Խորենացու “Հայոց պատմության” առաջին գրքի անձնանունների լեզվական աղբյուրները.– ՊԲՀ, 1981, № 3, էջ 48–63, ն ու յ ն ի՝ Բնիկ հայերեն արմատներով կազմված հայկական անձնանունները.– ՊԲՀ, 1984, № 4, էջ 32–44, Տ. Ա վ ե տ ի ս յ ա ն. Հայկական ազգանուն, Երևան, 1987, ն ու յ ն ի՝ Հայոց ազգանունների բառարան, Երևան, 2000, Ն. Դ ի լ Բ ա ր յ ա ն. Անձնանուններից կազմված տեղանունների իմաստաբանական դաշտը.– “Բանբեր Երևանի համալսարանի”, 2003, № 1, էջ 171–177, Հ. Հ ա ր ո լ թ յ ո ն յ ա ն. Տեղանվանական հիմքերով հայկական ազգանուններ (բ. գ. թ. ատեն. սեղմագիր), Երևան, 2008, Հ. Բ ա ր ի ո լ յ ա ր յ ա ն. Արհեստ, գրադրված, մասնագիտություն իմաստային հիմքերով հայկական ազգանուններ (բ. գ. թ. ատեն. սեղմագիր), Երևան, 2009, Հ. Հ ա ր ո լ թ յ ո ն յ ա ն. Հատկանվանագիտություն (դասընթաց Վանաձորի Հովհ. Թումանյանի անվ. պետական համալսարանի “Հայոց լեզու և գրականություն” մասնագիտության մագիստրոսական կրթական ծրագրում):

հարցեր, որոնք զուգահեռաբար լույս կսփռեն միջմշակութային կապերին վերաբերող որոշ հարցերի վրա: Խնդրո առարկա բառերի շարքում տեղ են գտել և քննության ենթարկվել լեհահայոց ծաղկուն գաղթօջախում ակտիվորեն գործածված թե՛ համահայկական տարածում ունեցող հայկական անձնանուններ, թե՛ հիշյալ գաղութում շրջանառված սլավոնական ու սլավոնների կողմից փոխառյալ եվրոպական անձնանուններ:

Արձանագրություններում տեղ գտած անձնանունների ուսումնասիրությամբ նպատակ է հետապնդվում պարզելու մի շարք հարցեր, մասնավորապես՝ ա) պահպանվե՞լ են մայր երկրից տարված անձնանունների սկզբնաձևերը, բ) միօրինա՞յ է դրանց արտաբերումը, գ) նոր միջավայրում բարբառակիր տարագիրները կրե՞լ են իրենց հետ տարած անձնանունների կառուցվածքի և հնչյունական կազմի հետ կապված ազդեցություններ, թե՛, ընդհակառակը, իրենք են ազդեցություն գործել փոխառյալ անձնանունների վրա:

Փաստական նյութը քաղել ենք վերոհիշյալ 369 արձանագրություններից՝ առանց էջանշումների, քանի որ առկա է դրանց առցանց տարբերակը: Ուսումնասիրությունը կատարվել է նկարագրական մեթոդով՝ երբեմն կիրառելով նաև համեմատության և զուգադրության մեթոդները՝ եզր ունենալով լեզվական փաստեր արձանագրություններից, ՀԱԲ-ից և Գ. Ջահուկյանի «Բնիկ հայերեն արմատներով կազմված հայկական անձնանունները» հոդվածից, որում հեղինակն անձնանունների պատմական քննությունը կատարում է՝ ըստ հայոց լեզվի՝ իր իսկ առաջարկած շրջանաբաժանման՝ մասնակի փոփոխությամբ [այն է՝ հնագույն շրջան (մինչև V դ.), հին շրջան (V դ. վերջերից մինչև XI դ.), միջին շրջան (XII – XVI դդ.), նոր շրջան (XVII – XX դդ.)]՝ որով էլ առաջնորդվում ենք:

1. Արձանագրություններում համեմատաբար հաճախադեպ են դեռևս հին շրջանից ավանդված ու համահայկական տարածում ունեցող անձնանունները, այսինքն՝ նրանք, որոնք գործածվում էին և՛ Հայաստանում, և՛ նրա սահմաններից դուրս: Հին շրջանից ավանդվածների շարքում առանձնանում են՝

1. 1. բնիկ հայերեն անձնանուններ, որոնք սակավաթիվ են՝

Ասվատուր (փիւ.՝ Աստուածատուր)⁵, Աւագ, Աւետիք, Թաթուլ, Խաչքո (փիւ.՝ Խաչիկ), Հար(ա)պետ (փիւ.՝ Հայրապետ), Մանուկ, Մխիթար, Մկրտիչ, Տիրատուր,

1. 2. փոխառյալ անձնանուններ, որոնք, չհաշված մասնակի բացառությունները, աստվածաշնչյան, հունասատրական, մասամբ՝ իրանական արական անձնանուններ են, աչքի են ընկնում կենսունակությամբ և միջին շրջանում նույնպես ունեն համահայկական տարածվածություն: Օրինակ՝ Աբգար⁶, Աբրահամ, Ահարոն, Անդրէաս, Աննա⁷, Բաղդասար,

⁴ Գ. Ջահուկյան. Բնիկ հայերեն արմատներով կազմված հայկական անձնանունները, էջ 32–33:

⁵ Աստուածատուր, Խաչիկ, Մխիթար՝ ստեղծվել են «օտար անձնանունների թարգմանության միջոցով» (նույն տեղում, էջ 43): Աստուածատուր անձնանվան Ասվատուր տարբերակը մեր կողմից օգտագործված մասնագիտական գրականության մեջ չենք հանդիպում:

⁶ Հանդիպում է նաև հ նախահավելումով՝ Հաբբար:

Գրիգոր, Լևոն, Խոսրով, Հովսեփ, Կիրեղ, Ղազար, Սակար, Մարկոս, Յակոբ, Յովհաննէս, Պետրոս//Բեդրէ, Պողոս, Սահակ, Սիմոն, Վարդան *և այլն*⁸: *Ինչ խոսք, աստվածաշնչյան փոխառությունների կենսունակությունն անմիջականորեն պայմանավորված էր նաև նորածինների անվանակոչության ու կնունքի արարողություններին հոգևորականների մասնակցության հանգամանքով:*

2. Միջին շրջանում շրջանառված *և դարձյալ համահայկական տարածում ունեցող անձնանուններից արձանագրություններում առանձնանում են՝*

2. 1. *բնիկ հայերեն անուններ: Հմմտ. Խաչերես*⁹, Խոցաղեղ¹⁰, Վարդերես¹¹, Վարդէջուր¹², Տօնական¹³, Տօնավաք¹⁴ *արական և Գոհարքո*¹⁵, Մանուշակ¹⁶, Նազու¹⁷, Վարդէ¹⁸ *իգական անձնանունները:*

2. 2. *Շուրջ երկու տասնյակ արաբական և թուրք-թաթարական իգական ու արական փոխառություններ (հայկական գաղութի համար՝ գերագանցապես անմիջական*

⁷ Հանդիպում է նաև *հ նախահավելումով՝ Հաննա:*

⁸ Նշված անձնանունների մի մասը՝ Abraham, Andreas, Andrew, Aaron, Damian, Gregory, Jacob, Johannes, Катажина, Luke, Peter *և այլն, պայմանավորված վերոնշյալ հանգամանքներով, գործածական են նաև միջին լեհերենում* (A. Cieślisko w a. Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII w. – “LingVaria”, Rok I, 2006, № 1, pp. 98–101):

⁹ Ավանդվել է XII–XV դդ. (ՀԱԲ, Բ, 492):

¹⁰ Հնագույն վկայությունը՝ 1386 թ. (ՀԱԲ, Բ, էջ 547):

¹¹ Ավանդվել է XII–XV դարերից (ՀԱԲ, Ե, էջ 111):

¹² ՀԱԲ-ում չի հիշատակվում: Արձանագրություններում վկայվել է 1573 թ. 4 անգամ՝ վերաբերելով միննայն անձին:

¹³ Լեհահայոց շրջանում ընդունված հատկանուն է (1559, 1573, 1574 թթ.): Հնագույն վկայությունը՝ 1422 թ. (ՀԱԲ, Ե, էջ 180):

¹⁴ Լեհահայոց շրջանում ընդունված հատկանուն է (1574 թ.): Հնագույն վկայությունը՝ 1512 թ. (ՀԱԲ, Ե, էջ 181):

¹⁵ Կազմվել է Գոհար վաղ պարսկական փոխառության (ՀԱԲ, Ա, էջ 481) *և սլավոնական ծագմամբ՝ -քո բաղադրիչի համադրումով:*

¹⁶ Ավանդվել է X դարից (Մանիշակ)՝ *նախ գործածվելով որպես արական, ապա՝ իգական անձնանուն* (ՀԱԲ, Գ, էջ 200): Հ. Աճառյանն այս գաղթօջախի համար նշում է Մանուշիկ տարբերակը (Հ. Աճառյան. Քննություն Առտիայի բարբառի, Երևան, 1953, էջ 188):

¹⁷ ՀԱԲ-ում չի հիշատակվում: Կարծում ենք՝ տեղի է ունեցել կա՛մ հայերեն Նազուկ հատկանվան վերջնահնչյունի անկում՝ Նազու, կա՛մ փոխառյալ բաղադրյալ անձնանվան կրճատում՝ Նազխաթուն-Նազու (ասվածի օգտին վկայում է արձանագրություններում հանդիպող Խանմելիք իգական անունը, որը զուգահեռաբար գործածվել է նաև Խանու տարբերակով): Նշենք, որ Նազու իգական անունը կենսունակ հատկանուններից է, ինչի մասին վկայում է Ա. Բակունցի “Նամակ ռուսաց թագավորին” պատմվածքը:

¹⁸ Ըստ Հ. Աճառյանի՝ հիշատակվել է 1728 թ. (ՀԱԲ, Ե, էջ 112), *մինչդեռ հանդիպում է ավելի վաղ՝ 31. VI. 1574 թ., քննության առարկա 402 թվակիր արձանագրությունում՝ “իլովցի Անտրիյին կինն՝ Վարդէ”:*

փոխառություններ, որ ժամանակին կատարվել են մայր երկրում կամ հետո՝ գաղթի շրջանում): Հմնտ. մի կողմից՝ Ադապեյ, Ամանպեկ¹⁹, Ամիր, Այիզպեյ, Այտին, Բահրիք, Դուկալպեյ, Եօլպեյ, Էսանպեյ, Էտիլպեյ²⁰, Շատպեյ, Սովունչ Սուլթան արական, մյուս կողմից՝ Ազիզքո²¹, Թուրաչ, Կուլաֆ²², Եօլմելիք, Խանեչքո, Խանմելիք, Ճաշխաթուն, Անախաթուն, Խախաթուն իզական անձնանունները²³:

2. 3. Փորձելով պահպանել հայրենիքում շրջանառվող հին և միջին շրջանների բնիկ ու փոխառյալ անձնանունները՝ հայ տարագիրները գաղթավայրում, այնուամենայնիվ, սկսում են փոխառել նորերը, որոնք, բնական է, համահայկական տարածում չունեն: Այս խմբի անձնանունների՝

2. 3. 1. զգալի մասը, ինչպես և ենթադրելի է, սլավոնական (մասնավորապես լեհական և ուկրաինական) ծագման արական անուններ են (հայկական գաղութի համար՝ անմիջական փոխառություններ) կամ էլ սլավոնների կողմից եվրոպական այլ լեզուներից փոխառյալ անձնանուններ (հայկական գաղութի համար՝ միջնորդավորված փոխառություններ), ինչպես՝ Բեդր, Գոսդա, Եագուպ, Իլեաշ, Իւան, Իւրքո, Հանուս, Հրիցքո, Հրիհոր, Մադիյ, Մաշա, Միթքո, Միսքո, Նիկոյ, Շիսքո, Պիլաշ, Սդանիսլավ, Տեմեան և այլն:

2. 3. 2. Մի մասը իզական անուններ են՝ դարձյալ գերագանցապես փոխառված սլավոնական լեզուներից, մասամբ էլ սլավոնական լեզուների միջոցով միջնորդավորված եվրոպական փոխառություններ են՝ Բրեթասենեայ, Եօլօք, Էլլեգ, Կաթերինա, Հորբինա, Մանա, Մակտա, Մարենքո, Մարուխնա, Շէքո, Ուսդեանա, Ռամատ, Սարա, Քրասնա:

Թեև հիշյալ շրջանում լեհահայերի կողմից փոխառված լեհական և ուկրաինական անձնանունները մեծաթիվ չեն, սակայն դրանց՝ փոխառյալ այլ անձնանունների և ուղեկցող բառերի հետ գործածությունը վկայում է հիշյալ ժամանակահատվածում ծայր առնող այն գործընթացի մասին, որը, ինչպես հայտնի է, որոշ ժամանակ անց, պայմանավորված տարբեր հանգամանքներով, լեհահայոց գաղութում դարձել է օրինաչափություն՝ աստիճանաբար գործածությունից դուրս մղելով հայկական անձնանունները:

Արձանագրություններում մեծ թիվ ունեն նաև սլավոնական ծագմամբ, ինչպես նաև լեհերի և ուկրաինացիների կողմից փոխառյալ արական, մասամբ իզական այն անձնանունները, որոնցով հիշատակվում են տեղացիները, ավելի հաճախ՝ Կամենիցում

¹⁹ Հանդիպում է նաև յ>հ նախահավելումով՝ Ամանպեկ-Յամանպեկ:

²⁰ Ենթադրվում է, որ Էդիլ անձնանունն է, որը ՀԱԲ-ում բերվում է նաև Էդիլ//Էտիլ տարբերակներով, սակայն որպես արաբերենից փոխառյալ արական անձնանուն (ՀԱԲ, Բ, էջ 223):

²¹ Կազմվել է արաբական Ազիզ և սլավոնական -քո ծագմամբ բաղադրիչների համադրումով:

²² ՀԱԲ-ում՝ Կուլաֆ (ՀԱԲ, Ա, էջ 499), որից հեղինակը հարցականով բխեցնում է նաև իզական Կուլաֆչա անունը՝ կազմված նվազափաղաքական ձևույթով (ՀԱԲ, Բ, էջ 679):

²³ -բէկ բաղադրիչով անձնանուններ գործածվել են նաև միջին լեհերենում. օրինակ՝ Alembek՝ հյ. Աշխարհբէկ (A. Cieślíkowa. Նշվ. հոդվ., էջ 99):

առանձին համայնքներ ներկայացնող՝

1. լեհերը կամ այլազգիները, ինչպես՝ Պրկօշ, Միխայլ, Միքոլայ, Սամույլա, Մավա, Սեպեա-
դիան, Սդեցքո, Սոքոլ, Վոյթ, Տեշկո, Քրիժթօֆ, Քօրոլ, Ֆիտրիխ, Ֆրանցքո և այլն, որոնք
գերազանցապես հիշատակվում են անուն-հայրանունով կամ անուն-՝նականունով²⁴,
ինչպես՝ Անտրիյ Նեգապիթովսքի, Անտրուշքո Քրուչենեա, Բանքո Մէլէշքո, Եան Միդրօրկա,
Եան Մնիխովոյ, Իւսքոյ Վարդման, Մացէլ Քուսցինսքի, Միքոլայ Պրիսքի, Վասիլիյ
Վուլքովսքի, Քիրբան Բօսֆիլիպսքի, Քրիժթօֆ Մաշինսքի:

2. “Ըռուզ”-ները (ուկրաինացիներ), ինչպես՝ Անտուխ, Գարբ, Զախարքա, Թացէ, Ժըլքան,
Իւան, Խօխուլքա, Հաննայ, Հարասիւ, Մազար, Վասքո, Ֆետոր և այլն, որոնց հետ տարբեր
կապակցություններով երբեմն հիշատակվում է հայրանունը, հազվադեպ՝ պսպի անունը:
Հմնտ. Հրիցքո Քլիմովիչ և Բրօցիք՝ Ֆետորին որդին, Անդոն՝ Միսքոյին որդին, Վասքո
Միշքոյին որդին, Ֆետորն Խօխուլքային թորն:

Անդրադառնալով արձանագրություններում տեղ գտած անձնանունների կազմությանը՝
պետք է կարևորել, որ

1. միջին շրջանի բնիկ հայերեն արական անձնանունները գերազանցապես բաղադրյալ են՝
կազմված տարբեր անուններում կրկնվող արմատներով (խաչ, վարդ, սոն), ինչպես՝ Խաչերես,
Վարդերես, Վարդէօր, Տօնական, Տօնավաք:

2. Գերազանցապես բաղադրյալ կազմություն ունեն նաև միջին շրջանի թուրք-
թաթարական՝

ա) արական անձնանունները, որոնց բաղադրիչներից առաջինը օտար հասկանուն է, իսկ
վերջինը՝ տիտղոս ցույց տվող պէկ/պէլ օտար հասարակ անուն՝ Եօլպէլ, Էսանպէլ, Յամանպէլ
և այլն, որն անձնանունների հետ գործածվում է “տեր”, “ըշխան” նշանակությամբ²⁵:

բ) Բզական անձնանունների մի մասը, որոնցում բաղադրիչներից մեկը (կամ երկուսն էլ)

²⁴ “Մականուն” բառը լեհահայոց շրջանում ունի մի քանի նշանակություն: Կարծում ենք՝ թիվ 22
արձանագրության մեջ (1572 թ.) այն գործածվել է որպես հայրանուն՝ Տիմադրեն..., որում մականուն
Հարոնն է: Նույն ժամանակաշրջանում՝ 1563–1564 թթ., մեկ այլ աղբյուրի (Ղ. Ալիշան. Կամենից,
Տարեգիրք հայոց, Վենետիկ, 1896) մեջ մականուն բառը գործածվում է երկու նշանակությամբ. մի
դեպքում (էջ 33)՝ մերօրյա ընկալմամբ. “... ընդ որս էր ուն կրօնաւոր Յովանէս, գոր մականուն
Ծուրգտակ (ընդգծումը մերն է. – Գ. Խ.)”, մյուս դեպքում (էջ 35)՝ որպես նախնիների անուն՝
տոհմանուն՝ “բայցմականուն այսինքն նախնեաց անուն (ընդգծումը մերն է. – Գ. Խ.) Ձեցենովսքի է”:

²⁵ Պէկ/պէլ բաղադրիչով կազմություններն այլ աղբյուրներում հանդիպում են նաև հարադիր
գրությամբ, ինչպես՝ Էսան պէլ: Իսկ ուսումնասիրվող այս աղբյուրում հիշյալ անձնանուններից
երկուսի (Էսանպէլ, Դուկապէլ) առաջին բաղադրիչները գործածվել են նաև առանց պէկ/պէլ
բաղադրիչի, դրանցից առաջինը հանդիպում է հայերեն մի արձանագրության մեջ (թիվ 538)՝ “Ի յայս աւ-
ուր դաստատանին առջեւն եկաւ Սաւայ Վոյթովիչ եւ ասաց թէ վարձել էի զՊոպրիկն Էսանին որդին”, իսկ
երկրորդը՝ թիվ 28 արձանագրության հայաստառ ղփչաղերեն տեքստում՝ “... պու իսատար սպիտակնը
մէնիս օվումտան քիւմքի պլիսքի չըիսա նա պու սումանը տօփդէդքայ Միխնոյկա Դուկալ եազրլկան ...”:

տիտղոս, կարգավիճակ ցույց տվող օտար բառեր են (խան, խաթուն, մելիք/մելիք), ինչպես՝ Խանմելիք, Աննախաթուն, Խասխաթուն:

Վերջին երկու ենթախմբերում ընդգրկված բառերից առանձնանում են արական Շատպեյ ու իգական Աննախաթուն, Ճաշխաթուն անձնանունները, որոնք “հիբրիդային բարդ անձնանուններ” են՝ “բնիկ հայերեն և օտարազգի ու անհայտ ծագման բաղադրիչներով”²⁶:

3. Որպես ածանցավոր կազմություններ՝ թվական գերակշռություն ունեն սլավոնական լեզուներում լայնորեն տարածում գտած -ko կամ -ka ձևայիններով ածանցված նորակազմությունները, որոնք արտահայտվել են հայկական անձնանունների ուղիղ կամ դրանց կարճ տարբերակների և վերը նշված ածանցների համադրությամբ: Նվազափառաբանական ու այլ նրբինաստներով օժտված այդ ձևայիններով մի շարք անձնանուններ էլ լեհահայերն անմիջականորեն փոխառել են սլավոնական լեզուներից: Նշված ձևայինների խույ կ-ն հիշյալ տարածաշրջանի բարբառակիր լեհահայերի կողմից ենթարկվել է դիրքային հնչյունափոխության՝ որպես կանոն, վերածվելով շնչեղ ք-ի՝ արդյունքում ձևավորելով, համապատասխանաբար, -քո և -քա հնչյունափոխված ձևայիններ: Հմնտ., մի կողմից՝ փոխառյալ անձնանուններն ու դրանց ածանցավոր տարբերակները՝ Եօլօք-Եօլքո, Զախար-Զախարքա, Իւան-Իւաշքո, Խոխուլ-Խո-խուլքա, Հանուս-Հանուսքո, Հօլուպ-Հօլուփքո, Միխնոյ-Միխնոյկա²⁸, Ռոման-Ռոմքա, Ռոմաշ-Ռոմաշքո, Վոյթ-Վոյթքոյ, Շիմոն-Շիմքոյ, մյուս կողմից՝ հայկական անձնանուններն ու դրանց ածանցավոր տարբերակները՝ Դաւիթ-Դաւքո, Գրիգոր-Գրիքա-Քիրքա, Լեվոն-Լեվքո, Խանէքո, Պիլաշ-Պիլաշքո և այլն: Հատկանշական է, օրինակ, որ Իւրիյ անձնանվան Իւրքո/Եւրքո ածանցավոր տարբերակներն այնքան են ընդունված ու տարածված, որ դրանց մի քանի տասնյակի հասնող գործածության դիմաց Իւրիյ սկզբնաձևը հանդիպում է ընդամենը չորս անգամ, և դա՝ միայն այն դեպքում, երբ հիշատակվում է միևնույն անձը, որն ազգությամբ “հօրօս” է:

Առանձնակի ուշադրության է արժանի այն փաստը, որ բացառիկ անձնանուններում -ko ձևային խույ կ-ն վերածվում է ձայնեղ գ-ի, ինչպես՝ Հանուս-Հանքո//Հանգո, Մելգո:

4. Հիշյալ ժամանակաշրջանի ածանցավոր նորակազմություններից են նաև -ուշ փոխառյալ ձևայիններով մի շարք հայկական անձնանուններ, որոնցից առաջ, կարծում ենք, տարածված են եղել որոշ փոխառություններ՝ վերոնշյալ ածանցներով, ինչպես՝ Անտրուշ, Գաբրուշ//Քաբրուշ (հավանաբար, Գաբրիել սկզբնաձևից)²⁹, Եօլուշ, Մարուշ, Նորին-Նորուշ,

²⁶ Գ. Ջ ա հ ու կ յ ա ն. Բնիկ հայերեն արմատներով կազմված հայկական անձնանունները, էջ 37:

²⁷ Որոշ դեպքերում գործածվել են անձնանունների միայն ածանցավոր կազմությունները, ինչպես՝ Բարուշքո, Բօնեճեալքո:

²⁸ Միխնոյկա տարբերակը հանդիպում է հայատառ դիպլոմներին մի քարտեզում (մուրհակ), որտեղ գուգահեռաբար գործածվում է նաև Միխնոյ ձևը (թիվ 208 արձանագրություն):

²⁹ ՀԱԲ-ում չի հիշատակվում:

Տօնական-Տօնուշ, Տեմեան-Տեմուշ³⁰ և այլն:

Որոշ անձնանունների կազմությանը մասնակցում են վերը հիշատակված -քո//քա և -ուշ ածանցները միաժամանակ՝ -ուշքո և ուշքա տարբերակներով՝ Անտրուշքո, Տօլուշքա, որոնք նույնպես սլավոնական մշակույթի ազդեցություն են:

5. Մի շարք արձանագրություններում առկա են անձնանուններ՝ կազմված նվազափաղաքական -իկ ձևությամբ՝ Զատիկ, Խաչիկ և այլն, որը հայերենին բնորոշ էր դեռևս հնագույն շրջանից³¹: Դրանց շարքում կան նաև ամբողջական հատկանունների կարճ տարբերակներ, ինչպես Խոճա-Խոճիկ, Տօնական-Տօնիկ և այլն: Նմանատիպ կազմությամբ անձնանուններում արձանագրվել է -իկ վերջածանցի կ խուլ բաղաձայնի շնչեղացում (ք), ինչպես՝ Բահրիք, Բրոցիք, Ծերիք³², Պրաժնիք, Վարդիք³³, Քլուչնիք և այլն:

Հնչյունային և գրային զուգաձևությունների առումով հատկանշական է, որ՝

1. անձնանունների տարբեր դիրքերում հնչյունափոխվել են՝

1. 1. մի շարք բաղաձայններ, որոնք անձնանունների տարատեսակ փոփոխությունների են ենթարկվել գերազանցապես եռաշարք, երբեմն՝ երկշարք բաղաձայնական համակարգի սահմաններում, ինչպես՝ Ադան³⁴ -Աթան, Անդրիլ-Անտրիլ, Անդրոնիկ-Անտրոնիկ, Բանու-Փանու, Գասպար-Գասփար, Դալիթ-Թալիթ, Թաթուլ-Դադուլ-Դատուլ, Թացե-Դացե, Կաթերինա-Գաթերինա, Չախնո-Չադնո, Ճաշխաթուն-Ճաշքադուն, Մակդա-Մակտա, Յակոբ-Հակոբ-Ակոբ-Յակովբ, Պադեյ-Պարեյ, Պոպրիկ-Պոպրիք, Պուխդանով-Պուխտանով, Քօս-դա-Գօսդա այլն:

Արձանագրվել է դ և տ բաղաձայնների քմայնացում-փափկացում, որը սլավոնական լեզուներին բնորոշ հատկանիշներից մեկն է և իր ազդեցությունն է թողել կամենիցա-հայության խոսակցական լեզվի վրա՝ վկայվելով նաև գրավոր խոսքում: Այսպես՝ լեհերեն (այսուհետ՝ լեհ.) Радшишовский-ն, որի и ձայնավորին նախորդած д ձայնեղը լեհ լեզվակիրները հավանաբար արտաբերում էին քմայնացնելով՝ Радзишовский, արձանագրություններից

³⁰ Հմմտ. լեհ. Damian, հյ. Տեմեան-Տեմուշ, ռուսերեն. Демьян-Демьянушка-Демушка և այլն:

³¹ Օրինակ՝ Աստղիկ, Եզնիկ, Չուիկ, Շուշանիկ և այլն:

³² ՀԱԲ-ում բերվում է Ծերիկ՝ հիշատակված 1628 թ. (ՀԱԲ, Բ, էջ 569): Տե՛ս նաև Գ. Ջառնուկյան. Բնիկ հայերեն արմատներով կազմված հայկական անձնանունները, էջ 39: Արձանագրություններում Ծերիք-ը, որը նույն Ծերիկ-ի հնչյունափոխված տարբերակն է, հիշատակվել է 1575 թ.:

³³ Խաչիկ-Խաչքո զարգացման մեջ տեղի է ունենում երկու կարգի հնչյունափոխություն. ա) ի-ն, շեշտակորույս լինելով, սղվում է, բ) կ-ն, կախված դիրքից, շնչեղանում է: Այսպես նաև՝ Վարդիկ-Վարդքո:

³⁴ Ադան տարբերակը ՀԱԲ-ում բացակայում է, սակայն Աթանէս բառա-հոդվածում, հիշատակվում է Աթան կարճ տարբերակը՝ վկայված 1680 թ. (ՀԱԲ, Ա, էջ 67): Արձանագրություններում հանդիպում է Ադան և Աթան տարբերակներով (երկուսն էլ տարբեր արձանագրություններում). մի քանի անգամ հիշատակվել են՝ սկսած 1572 թ.:

մեկում հայերեն վկայվել է ոչ թե Ռադիշովսկի, այլ Ռաճիշովսքի տարբերակով. դատարանի քարտուղարն այն գրառել է այնպես, ինչպես լսել է՝ հավատարիմ մնալով նաև լեհահայոց խոսվածքին բնորոշ >> հնչյունափոխությանը: Այս նույն «օրինաչափության» սահմաններում է խուլ բաղաձայն է ենթարկվել >> հնչյունափոխության, համաձայն որի՝ Тепловский-ն հիշատակվում է Ցեփլովսքի հնչյունափոխված ձևով, Шляхтина-ն՝ Շլախցինայ, իսկ Шляхтинский-ն Շլախցինսքի ձևով:

1. 2. Որոշ ձայնավորներ և երկբարբառներ: Հնմտ. Ազուկ-Օզուկ, Ազիզ-Այիզ, Անդրեաս-Անդրիաս, Եօլմէլիք-Եօլմէլիք, Եղիսաբեթ-Ախսաբեթ, Իւան-Իւոն, Կիւրեղ-Կուրեղ, Կրիկոր-Կրէկոր, Հրիհոր-Հրեհոր, Մաթսին-Մաթրսին³⁵, Նորսէս-Ներսէս, Շըմքոյին-Շիմքոյին, Պիլիյին-Պիլլիյին, Պոհտան-Պահտան, Տօ-նավաք-Տօսօվաք, Ֆետոր-Ֆետոր և այլն:

1. 3. Աչքի է զարնում այն փաստը, որ հին և միջին շրջանների համահայկական անձնանուններից քերն են հիշատակվում իրենց սկզբնական կազմությամբ, ինչը վկայում է խոսակցական լեզվի գերակայության մասին նույնիսկ պաշտոնական գրավոր խոսքում: Այսպես՝

1. 3. 1. մի դեպքում տեղ են գտել թե՛ ելակետային ձևեր, թե՛ մեկ կամ մի քանի անսովորաբար տարբերակներ: Օրինակ՝ Անդրեյ անձնանունը հանդիպում է նաև Անդո-Անդրէ-Անդրուխ-Անդրուշ-Անդրուշքո տարբերակներով, Յովհաննէս-ը՝ Յովհաննէս-Յոհաննէս-Հաննէս-Յոհան-Ոհան, Գրիգոր-ը՝ Գրիգորեց-Գրիքա-Հրիհոր, Հանուս-ը՝ Հանքո-Հանգո, Թադէոս-ը՝ Թաթոս-Դադոգ, Վասիլի-ն՝ Վասիլ-Վասքո տարբերակներով,

1. 3. 2. մյուս դեպքում որևէ արձանագրության մեջ չգործածված սկզբնաձևերի փոխարեն հիշատակվել են դրանց ժողովրդախոսակցական տարբերակները միայն, որոնք ենթարկվել են ոչ միայն կառուցվածքային, այլև հնչյունական անմիօրինակ փոփոխությունների: Հնմտ., համապատասխանաբար, չգործածված Աթանէս, Աստուածատուր, Գեորգ, Թեոդորոս, Հայրապետ, Նիկողայոս սկզբնաձևերը և արձանագրություններում տեղ գտած Ադան-Աթան, Ասվատուր, Գեոր, Թորոս, Հարապետ-Հարպետ, Նիկօլ կարճ տարբերակները: Ավելին՝ հիշատակվել են մինևնույն անձնանվան երկուսից ավելի գուգաձևության դեպքեր բաղաձայնների ու ձայնավորների խոսակցական լեզվի կնիքը կրող տարատեսակ փոփոխություններով, ինչպես՝ Գաբրուշ-Գաբրուս-Գաբրոս-Գաբրուս-Գափրուս-Քաբրուշ-Քրբրուշ³⁶, Գումբել-Քամբել-Գումբել, Մաթիյ-Մադիյ-Մադել, Ռոմա-Ռոմաշ-Ռոմաշքո-Ռոմաշքո-Ըոմաշքո, Փրօքօբ-Բրօքօբ-Բրօքբ:

Հետաքրքրական է, որ, լինելով պաշտոնական վավերաթղթեր, արձանագրություններում մինևնույն անձը երբեմն հիշատակվում է անվան տարբերակներով, ինչը հանդիպում է անգամ նույն վավերաթղթում: Այսպես՝ 395 թվակիր արձանագրության մեջ դատարանի քարտուղարը ոմն Խանէչքոյի հանգուցյալ ամուսնու անունը հիշատակում է Գրիգորեց ձևով,

³⁵ Մաթէոս-ի կարճ ձևի (Մաթոս/Մաթուս) տրականն է, ինչի մասին վկայում է Մաթրսին տարբերակը:

³⁶ Հնմտ. լեհ. Gabrysz, Gabrys.

սակայն արձանագրությանը կցված հայատառ դիչադերենով պարտամուրիակի մեջ հիշյալ Գրիգորեցը կենդանության օրոք հիշատակվել է նաև Գրիգոր տարբերակով. «Մէն Գրիգոր Սովունչ օղլու գամէնէցլի ...» (Ես՝ Գրիգոր՝ Սովունչի որդի, կամենեցացի ...): Տրդատ հանրահայտ անձնանունը թիվ 459 արձանագրության մեջ գործածվել է չորս անգամ, որոնցից ոչ մեկը սկզբնաձևին չի համապատասխանում՝ Տրդաթ-Դրդաթ-Դրդատ-Դրդադ: Անդրէաս անձնանունը թիվ 170 արձանագրության մեջ ունի երեք տարբերակ՝ որոնցից ոչ մեկը սկզբնաձևին չի համապատասխանում՝ Անդրեաս-Անդրիաս-Անտրիաս: Վասիլ անձնանունը թիվ 563 արձանագրության մեջ ունի նաև Վասքո, Ամանպել-ը թիվ 561 արձանագրության մեջ՝ Յամանպել տարբերակը և այլն:

Միևնույն անձի անվան տարբերակները հիշատակվում է նաև տարբեր արձանագրություններում: Այսպես՝ Ոմն Խաչքոյի հոր անունը (Հովսէփ) տարբեր արձանագրություններում հանդիպում է մեկական անգամ՝ Ովսէփ-Ուսէփ զուգաձևությամբ և այլն: Այսպես նաև՝ Բավել-Բավլէ, Էտիլպէլ-Էտիլ, Խանմելիք-Խանու, Միխայլ-Միխնո, Ուլուխոճա-Խոճա և այլն:

1. 4. Զուգաձևության յուրատեսակ դրսևորում (այսպես կոչված, անձնանունային համարժեքություն) կարելի է համարել արձանագրություններում հիշատակված որոշ անձնանունների հայկական և սլավոնական տարբերակները: Ընդ որում, կան դեպքեր, երբ այդ նույն տարբերակներով անձն է անվանվում: Այսպես՝ հայկական դատարանի նույն դատավորը բազմաթիվ դեպքերում հիշատակվում է Սէրհիյ Բաշքո, երբեմն՝ Սարգիս Բաշքո անուն-հայրանունով: Ավելին՝ Սէրհիյ է անվանվում մեկ այլ դատավոր նույնպես՝ Սարգիս Զախնոյին, սակայն ընդամենը մեկ անգամ (թիվ 488 արձանագրություն): Ասվածը նշանակում է, որ վերոհիշյալ անձնանվան հայկական (Սարգիս) և սլավոնական (Սէրհիյ) համարժեքները սոյալ բառային անփոփոխակի երկու փոփոխակներն են՝ տարբեր լեզուներով: Հմնտ. նաև Սարգիսն մուժիք-Սէրհիյն մուժիք (թիվ 603 և 493 արձանագրություններ), Գրիգոր-Գրիգորեց (թիվ 395 արձանագրություն) և այլ համարժեքներ³⁷: Ակնհայտ է միջոցակային փոխադրությունը: Լինելով միևնույն հավատակիրները՝ Կամենիցի երեք համայնքն էլ՝ ա) մի դեպքում գործածում են այնպիսի անձնանուններ, որոնք միևնույն իրողությունը նշանակող յուրօրինակ համանիշներ են, ինչպես լեհահայերեն (այսուհետ՝ հյ.) Զատիկ և լեհ. Պասքա (Pascha) արական անունները, բ) մյուս դեպքում միևնույն աղբյուրներից փոխառում են անձնանուններ՝ յուրաքանչյուրն իր հնչյունական համակարգով, արտասանական բազայով և այլ գործոններով պայմանավորված: Այդպիսիք են ասովա-ժաշնյան անունները՝ լեհահայոց խոսվածքին բնորոշ ուղղագրությամբ: Հմնտ. հյ. Յակոբ-Ակոբ-Յակովբ և լեհ. Եագուբ-Եագուպ, հյ. Միմոն ու լեհ. Շիմոն, հյ. Մաթէոս-Մաթոս և լեհ. Մատվեյ-Մադիյ, հյ. Աբրահամ ու լեհ. Ավրամ արական անձնանունները:

³⁷ Օտար, հատկապես, անսովոր հնչյունական կազմով և, բնական է, դժվար արտասանությամբ անձնանունների փոխարեն դրանց կրողներին սլավոնական՝ արտասանությամբ մոտ անձնանուններով կոչելու սովորությունը մասնավորապես ռուսական միջավայրին բնորոշ է առայսօր:

1. 5. Արձանագրություններում նկատելիորեն հաճախադեպ են ուղղագրական գուգաձևությունները՝

1. 5. 1. միննույն կամ տարբեր արձանագրություններում, ինչպես՝ Աննախաթուն-Աննա Խադուն, Խաչերես-Խաչերես, Սավա-Սուա, Իրքո-Երքո, Կոկո-Կոկո, Թարգոշ-Թագորշ, Սարգուլա-Սարուլա,

1. 5. 2. որոշ անձնանունների քերականական ձևերում, հսնտ. Աֆենտիքա՝ Աֆենտիքին-Աֆենտիքային, Վարդան Մղտեսուն-Մղտեսիին, Բանդին (փ/ս. Բանդեան),

1. 5. 3. միջձայնավորային տարածքում՝ յ ձայնակապ գրել-չգրելու հետ կապված, որտեղ, ի դեպ, նկատվում է կատարյալ անհետևողականություն: Հսնտ. Սամուլաին-Սամուլեային, Իրքոյին-Իրքոին, Խաչքոյին-Խաչքոին, Հանուքային-Հանուքոին, Մաշաին-Մաշային, Մղտեսիին-Ռիթթիյին, Նագույին-Նագուին, Բանդլին-Բավլլին//Բեդրլին և այլն:

Արձանագրություններում գուգաձևությունների հաճախակիությունը բերում է այն հետևության, որ միննույն կամ տարբեր վավերաթղթերում հանդիպող լեզվական փաստերը վկայում են դատարանի քարտուղարի³⁸ անհետևողականության կամ էլ դատարանի քարտուղարի և դատական գործընթացում ընդգրկված(ներ)ի տարբեր բարբառակիրներ, երբեմն՝ տարբեր լեզվակիրներ լինելու մասին:

Անփոփենք. Կամենից (Կամենեց-Պոդոլսկ) քաղաքի հայկական համայնքի դատարանի դատական նիստերի հայերեն արձանագրություններում (1559–1575 թթ.) տեղ են գտել բազմաթիվ անձնանուններ, որոնք ծագումնաբանորեն, ժամանակագրորեն, գործածության հաճախականությամբ և այլ առումներով ներկայացնում են տարբեր շերտեր: Բանն այն է՝ Ռեչ Պոսպոլիտայի տարածքում գտնվող լեհահայոց գաղութն անվանակոչության հարցում հանդես է բերում անմիօրինակ մոտեցում. փորձելով պահպանել հայրենիքում շրջանառվող հին և միջին շրջանների անձնանունները՝ գաղթավայրում փոխառում է նոր անձնանուններ:

Արձանագրություններն ամբողջությամբ շարադրված են հնչյունային ուղղագրությամբ (գրությունը համապատասխանում է արտասանությանը), որին գուգահեռ առկա են նաև ավանդական ու ձևաբանական ուղղագրության տարրեր: Հնչյունական ուղղագրության են ենթարկվել ոչ միայն հայերեն, այլև փոխառյալ բառերը, որոնց թվում՝ դատաիրավաբանական եզրույթներն ու անձնանունները: Մասնավորապես, համահայկական տարածում ունեցող (գործածվում էին և՛ Հայաստանում, և՛ գաղթօջախներում) անձնանուններից քչերն են պահպանել սկզբնական հնչյունական կազմն ու ուղղագրությունը, մինչդեռ մեծ թիվ են կազմում նրանք, որոնք հիշատակվել են բարբառային և/կամ խոսակցական տարբերակ(ներ)ով՝ ենթարկվելով ոչ միայն հնչյունական, այլև

³⁸ Անշուշտ, այս դեպքում դատարանի տարբեր քարտուղարների և նրանց տարբեր բարբառակիրներ լինելու վարկածները բացառվում են, քանի որ 1560–1605 թթ. արձանագրությունների հեղինակը միննույն անձնավորությունն է՝ «Կամինիցի ավագերեց տեր Հովհաննեսը, որ մահացել է 1610 թ. 84 տարեկան հասակում» (Արձանագրություններ, էջ 20):

կառուցվածքային անմիօրինակ փոփոխությունների՝ վերջին դեպքում կրելով նաև օտար միջավայրի ազդեցությունը: Թվական գերակշռություն ունեն սլավոնական լեզուներին բնորոշ ածանցավոր նորակազմությունները: Բարբառակիր տարագիրների կողմից հնչյունական, մասամբ նաև՝ կառուցվածքային փոփոխությունների են ենթարկվել նաև լեհական, ուկրաինական և վերջիններիս միջոցով փոխառյալ գրեթե բոլոր անձնանունները:

Արձանագրություններում հաճախադեպ են հին շրջանից (V դ. վերջերից մինչև XI դ.) վկայված և համահայկական տարածում ունեցող արական անձնանունները, որոնք, բացառությամբ բնիկ հայկական մի քանի անունների, գերազանցապես աստվածաշնչյան ու հունական, մասամբ՝ իրանական փոխառություններ են: Առանձին խումբ են միջին շրջանում (XII–XVIդդ.) շրջանառված համահայկական անձնանունները, որոնց մի մասը հայկական ծագում ունի, մյուսները՝ արաբական և թուրք-թաթարական փոխառություններ են (հայկական գաղութի համար՝ մեծամասամբ անմիջական փոխառություններ, որոնք ժամանակին կատարվել են մայր երկրում կամ գաղթի շրջանում):

Արձանագրություններում մեծաթիվ են սլավոնական (լեհական և ուկրաինական) ծագման արական ու իգական անձնանունները, որոնցով հիշատակվում են Կամենիցի հիշյալ համայնքների ներկայացուցիչները: Թեև լեհահայերը նշված շրջանում հիմնականում անվանակոչում են հին և միջին շրջանների բնիկ հայկական անձնանուններով, այնուամենայնիվ տեղ են տվել նաև սահմանափակ թվով արաբական, թուրք-թաթարական ու սլավոնական անձնանունների: Վերջիններս, սակավաթիվ լինելով հանդերձ, վկայում են հայ-սլավոնական մշակութային փոխազդեցությունների մասին և լեզվական խոտուն փաստեր են լեհահայերի առնվազն երեք սերունդների՝ անվանակոչության հարցում հանդես բերած մոտեցումների փոփոխության, որի հետևանքով լեհահայոց գաղութում հետագայում սահմանափակվում, ապա դադարում է հայկական անձնանունների շրջանառությունը՝ տեղը զիջելով սլավոնականներին:

Գուրգեն Խաչատրյան – բ. գ. դ., պրոֆ., Վանաձորի Հովհ. Թումանյանի անվ. պետական համալսարանի հայոց լեզվի ամբիոնի վարիչ: Գիտական հետաքրքրությունները՝ հայոց լեզվի պատմություն, ժամանակակից հայերենի շարահյուսություն: Հեղինակ է 5 մենագրության և շուրջ 100 հոդվածի: gxachatryan@yahoo.com

REFERENCES

- Ajaryan H. Knnutian Artiali barbari, Yerevan, 1953 (In Armenian).
 Ajaryan H. Hayots andznanneri bararan, h. A–E, Yerevan, 1942–1962 (In Armenian).
 Avetisyan T. Haykakan azganun, Yerevan, 1987 (In Armenian).
 Avetisyan T. Hayots azganunneri bararan, Yerevan, 2000 (In Armenian).
 Alishan Gh. Kamenits, Taregirq hayots, Venetik, 1896 (In Armenian).

- Barkhudaryan H. Arhest, zbaghmunk, masnagitutyun imastayin himkerov haykakan azganunner (b.g.t. aten. seghmagir), Yerevan, 2009 (In Armenian).
- Barseghyan H. Hatuk anun, Yerevan, 1964 (In Armenian).
- Cieślíkowa A. Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII w.– “LingVaria”, Rok I, 2006, № 1.
- Dilbaryan N. Andznanunnerits kazmvads teghanunneri imastabanakan dashte.– “Banber Yerevani hamalsarani”, 2003, tiv 1 (In Armenian).
- Djahukyan G. Movses Khorenatsu “Hayots patmutyan” aragin grki andznanunneri lezvakan aghbyurnere. – PBH, 1981, № 3 (In Armenian).
- Djahukyan G. Bnik hayeren armatnerov kazmvads haykakan andznanunnere.– PBH, 1984, № 4 (In Armenian).
- Grigoryan V. R. Ardzanagrutyunner, Yerevan, 1963 (In Armenian).
- Harutyunyan H. Teghanvanakan himkerov haykakan azganunner (b.g.t. aten. seghmagir), Yerevan, 2009 (In Armenian).
- Kamenets-Podolsk kaghaki haykakan datarani ardzanagrutyunnere (XVI d.)` ashkhatahirutyamb V. R. Grigoryani, Yerevan, 1963 (In Armenian).
- Nalbandyan G. Armyanskie lichniye imena iranskogo proickhozhdeniya (kul’turno-istoricheskoye, etimologicheskoye issledovaniye), (avtoreferat dokt. dissert. filol. nauk), Tbilisi, 1971 (In Russian).

ЛИЧНЫЕ ИМЕНА В АРМЯНСКИХ СУДЕБНЫХ ПРОТОКОЛАХ КАМЕНИЦЫ (XVI в.)

ГУРГЕН ХАЧАТРЯН

Резюме

Ключевые слова: Каменица, армянская колония, армянские судебные протоколы, антропоним, древний период, средний период, исконно армянские личные имена, заимствования, фонетические чередования, польский язык, польские армяне, мужское имя, женское имя.

В протоколах судебных заседаний армянской общины Каменицы (ныне –Каменец-Подольск) 1559–1579 годов упоминаются многочисленные личные имена, которые весьма разнятся как с точки зрения происхождения и частотности употребления, так и отражения в них той или иной исторической эпохи. В этих протоколах нередко упоминаются зафиксированные еще в древний период (с V по XI вв.) и имеющие общеармянское распространение мужские личные имена, которые, исключая исконно армянские по происхождению имена, восходят к библейскому или греческому, частично персидскому источнику и являются заимствованиями. Отдельную группу составляют имеющие распространение в XII–XVI вв. общеармянские антропонимы, часть из которых исконно армянские, а другая – арабские или татаро-турецкие заимствования, которые имели место в языке еще на родине или в период миграций. Хотя в то время в среде польских армян было принято нарекать типично армянскими именами, характерными для древнего и среднего периодов, все же употребляются также имена славянского происхождения. Последние, несмотря на весьма ограниченное число, свидетельствуют об армяно-славянских культурных контактах и являются красноречивым фактом

для, по крайней мере, трех поколений армянских переселенцев, говорящем об изменении подходов при наречении именем.

*Гурген Хачатрян – д. филол. н., проф., заведующий кафедрой армянского языка Ванадзорского государственного университета им. Ов. Туманяна. Научные интересы: история армянского языка, синтаксис современного армянского языка. Автор 5 монографий и около 100 статей.
gxachatryan@yahoo.com*

PERSONAL NAMES IN ARMENIAN COURT RECORDS
OF KAMENETS (16th c.)

GURGEN KHACHATRYAN

S u m m a r y

Key words: Kamenets, Armenian colony, Armenian court records, anthroponyms, old period, middle period, original Armenian personal names, borrowings, phonological alternations, Polish, Polish Armenians, male name, female name.

In the minutes of the court hearings held by the Armenian Community of Kamenets (now Kamenets-Podolsk) of 1559–1575, numerous personal names are mentioned that vary greatly in terms of both the origin and frequency of use, and the reflection of a particular historical era in them. In these protocols of rather frequent occurrence are common Armenian male names recorded still in the old period (from the 5th to the 11th centuries), which, with the exception of some originally native Armenian names, are primarily Biblical and Greek names and partially of Iranian origin presenting borrowings. Common Armenian anthroponyms widely used in the Middle Ages (12th–16th cc.) make a separate group, a part of which are of Armenian origin, the others are Arabic and Turkish-Tatar borrowings made in the language still at homeland or during the period of migration. Although at that time it was customary among the Polish Armenians to call typical Armenian names characteristic of the old and middle periods, names of Slavic origin were also used. The latter, despite a very limited number, testify to Armenian-Slavic cultural contacts and are an eloquent fact for at least three generations of Armenian immigrants, talking about a change in approach when giving a name.

*Gurgen Khachatryan – Doctor of Sciences in Philology, Prof., Head of the Chair of Armenian Language at Vanadzor State University after Hovh. Tumanyan. Scientific interests: History of the Armenian Language, Syntax of Modern Armenian. Author of 5 monographs and over 100 articles.
gxachatryan@yahoo.com*